



---

# *Inge Mathias Mikalsen*

---

(16.01.1915 - 05.06.1998)



17. FEBRUAR 2023  
INGVILD BRATTEBERG

## Innholdsliste

|                                                     |           |
|-----------------------------------------------------|-----------|
| <b>1. Innleiing</b>                                 | <b>2</b>  |
| 1.1 Problemstilling                                 | 2         |
| 1.2 Kjeldegrunnlag og kjeldekritikk                 | 3         |
| <b>2. Hovuddel</b>                                  | <b>4</b>  |
| 2.1 Landsbyen Bleik – eit samfunn forut for si tid  | 4         |
| 2.2 Dei krevjande første leveåra                    | 5         |
| 2.3 Vassverket og elektrisitetsverket               | 7         |
| 2.4 Vegsambandet som knytta Bleik til omverda       | 8         |
| 2.5 Moderniseringa av fiskeverket                   | 10        |
| 2.6 Kampen om hamn                                  | 12        |
| 2.7 Andre verdsskrig – seitrane til våpenindustrien | 14        |
| 2.8 Frå fiskar til snekkar                          | 15        |
| 2.9 Motoriserte køyretøy kom på marknaden           | 17        |
| 2.10 Alderdomen - Dei siste åra til Inge            | 19        |
| <b>3. SPØKTID-modellen</b>                          | <b>20</b> |
| <b>4. Konklusjon</b>                                | <b>23</b> |
| Svar på problemstillinga                            | 23        |
| <b>5. Kjelder:</b>                                  | <b>25</b> |
| <b>Vedlegg</b>                                      | <b>26</b> |

## 1. Innleiing

I denne oppgåva har eg valt å ta føre meg min oldefar Inge Mathias Mikalsen (16.01.1915-5.6.1998). I oppgåva skal eg prøve å setje Inge sine personlege historier og erfaringar inn i ein større historisk samanheng. Eg skal peike på ting ved hans liv som var svært typisk for perioden. Spesielt har eg valt å leggje vekt på korleis dei industrielle endringane og dei teknologiske nyvinningane som oppstod i landsbyen på denne tida, påverka Inge sitt liv vidare. Eg skal nytte SPØKTID-modellen for å peike på dei ulike faktorane som påverka Inge. Denne kjem i ein eigen del mot slutten av oppgåva, der eg drøftar meir over forholda. Eg har valt å skrive om Inge, fordi eg har høyrte **monge** fasinerande historier om Inge og hans liv og virke. Han møtte mange utfordringar i livet, og han måtte brått bli vaksen og ut i arbeidslivet. Alle eg har snakka med omtalar han som ein svært framoverretta mann, og peikar på spørsmål om kva han potensielt kunne blitt dersom han hadde vakse opp i ei anna tid på ein annan stad.

### 1.1 Problemstilling

Problemstillinga mi lyder som følgjer:

**På kva måte påverka industrialiseringa og utviklinga av samfunnet livet til Inge?** Omgrepet industrialisering har eg definert slik: Prosessen eit samfunn går gjennom når ein går frå eit jordbrukssamfunn til industri- og urbaniseringssamfunn, der arbeidet går frå å vere manuelt til å bli utført av maskinkraft og automatisert (Rudi, 2023). 1905-1920 blir rekna som gjennombrøtet for industrialiseringa i Noreg (Dørum, 2023), og det er denne perioden eg hovudsakleg fokuserer på i oppgåva. Spesielt skal eg ta føre meg dei industrielle endringane som omhandlar elektrisitet av vasskraft, betre kommunikasjonar, framsteg innanfor næringar og ulike teknologiske nyvinningar.

## 1.2 Kjeldegrunnlag og kjeldekritikk

Det vart naturleg for meg å skrive om Inge på grunn av all informasjonen han har lagt att etter seg. Den hovudsaklege primærkjelda mi er nemleg eit lydopptak av eit intervju med Inge. Intervjuet vart spelt inn nokre år før han døydde, og blei utgjeve i 2015.

I lydopptaket fortel han om sin oppvekst, arbeidsliv, teknologiske framsteg og livet generelt i landsbyen Bleik. Det er verd å merkje seg at dette er Inge sine eigne subjektive forteljingar om livet sitt, og at det er ikkje nødvendigvis slik at alle på Bleik opplevde det slik som han opplevde det. I tillegg til Inge sine forteljingar, har eg henta informasjon frå ei anna munnleg kjelde som stod han nær, nemleg hans son og min bestefar.

Ved informasjonen frå han får eg stadfesta mange av forteljingane og opplysningane Inge fortel, samstundes som han kjem med ein litt meir objektiv synsvinkel på Inge sitt liv. I tillegg hadde bestefaren min mykje å legge til om hendingar i livet til faren, som ikkje var teke med i opptaket.

For å få ei god og fullverdig oppgåve har eg også prøvd å nytte skriftlege kjelder som stadfestar det Inge og Egil fortel. Det er nødvendig å husge at når Egil fortel om Inge sitt liv, så snakkar han om sin eigen far. Derfor er det naturleg å tenkje at det ikkje er frå et heilt objektivt hald.

## 2. Hovuddel

### 2.1 Landsbyen Bleik – eit samfunn forut for si tid

Store Norske Leksikon definerer ein landsby som: *eit lokalsamfunn karakterisert ved samla busetnad og ei viss grad av fellesskap i rettigheitar til og utnytting av ressursar*. Den tidlege busetjinga på Bleik busette seg truleg slik fordi det var mangel på dyrkingsjord og derfor bygde dei husa sine tettast mogleg i ei lang rekkje. På slutten av 1800-talet blei myrområda rundt busetnaden i landsbyen oppdyrka, men det var ingen som valde å flytte ut å busetje seg på jorda kring om. Slik ligg hus og uthus framleis den dag i dag, og difor er Bleik ein av få landsbyar i Noreg i notid. Namnet Bleik kjem av det gammalnorske adjektivet «bleikr» som på den tida tyda «lys» (Vesterålen Info, 2023). Dette namnet kjem av den kvite sandstranda som ligg langs kysten av landsbyen. Eit kjenneteikn, for dei som kjem inn havvegen.

Noko som karakteriserer landsbyen er nærleiken til Norskehavet. Frå kysten og ut til djuphavsområdet utanfor er det eit undersjøisk område kalla kontinentalranda. Kontinentalranda består av ein plattform før den brått skråar ned mot djuphavet – denne skråninga blir kalla eggakanten. Frå Bleik og ut til eggakanten er det 4-5 nautiske mil og det er ingen andre plassar langs Noregs kyst der eggakanten kjem nærare land enn utanfor Bleik. Egga svinger også, slik at ein får ein hesteskoutforma innbukting utanfor Bleik, dette lagar ei slags undervass bakevje (Solhaug, 2001). Norskestraumen, som er ein del av Golfstrømmen følgjer eggakanten nordover. Med denne straumen følgjer det med monge ulike typar plankton og anna fiskefor som virvlar seg inn i denne bakevja. Alle desse geografiske faktorane har hatt stor betydning for livnæringa til landsbyen. Med berre omlag åtte kilometer ut til eggakanten, som yra av fiskeliv, så er det sjølv sagt at dette ga innbyggjarane gode fiskeforutsetningar.



Landsbyen Bleik sett nordafrå. Namnet kjem av den kvite sandstranda. Bilete: (henta frå Wikipedia "Bleik")

## 2.2 Dei krevjande første leveåra

Inge blei fødd på Bleik på Andøya, den 16.januar 1915, som barn nummer tre og einaste gutt inn i ein søskenflokk på fire. På denne tida var store deler av Noreg ramma av den dødelege influensaepidemien spanskesjuka. I 1918 skriv kommuneoverlegen i nabobygda Andenes, Christian Fredrik Rossow, at influensaepidemien hadde kome også til vesle Andøya.

Spanskesjuka kom til Andenes, den næraste tettstaden omlag ei mil bak fjella for Bleik, med eit lokalt dampskip, «*D/S Andenæs VDS(Vesteraalens dampskibsselskap)*» frå Harstad

(Sandbu, 2023). Allereie i september 1918 dør faren til Inge, Ole Bernt Mikalsen, som følgje av epidemien. Inge var berre tre år gammal på denne tida, og frå og med dette skulle han vere den einaste mannen i huset og med det fylgde det med eit stort ansvar i dei komande åra for Inge. Etter faren sin bortgang blei det brått trongt økonomisk heime. Mora til Inge, Inga Mikalsen, lagde seg ein liten kafé der ho selde vaffelkaker og liknande. Inntektene frå dette strakk akkurat til å forsørge familien på fem, men ikkje noko særleg meir (Mikalsen E. M., 2023).



Barndomsheimen til Inge, her budde han fram til giftarmålet i 1942. Bilente lånt av: (Egil Mikalsen)

Sonen til Inge, Egil, fortel at allereie når Inge var kring åtte år, blei han sendt opp til den store og kraftfulle lakseelva som rann gjennom landsbyen for å fiske småaure til mora og dei tre systrene. Frå og med dette blei det Inge sitt ansvar å forsørge for familien. Men det skal seiast at lokalsamfunnet rundt var svært hjelpsame i desse vanskelege tidene for enka Inga. Folk rundt dei hjelpte til med å sjå til at dei hadde mat på bordet og forsikra seg at ingen leid noko nød. Dette var svært vanleg når enker satt igjen med små ungar når ektemennene anten forliste på sjøen eller døydd i ung alder, ingen av delane var uvanlege på denne tida (Mikalsen I. M., 1996). Heldigvis hadde Inge ein sentral farsfigur i bestefaren sin, Mikal Madsen, etter farens tidlege bortgang. Han var innom huset deira kvar dag og passa på, og i tillegg dreiv han jordbruk, noko heile familien drog nytte av.

Etter kvart som åra gjekk, skaffa han seg også arbeid på ein båt på lofotfiske som «kokar»<sup>1</sup>

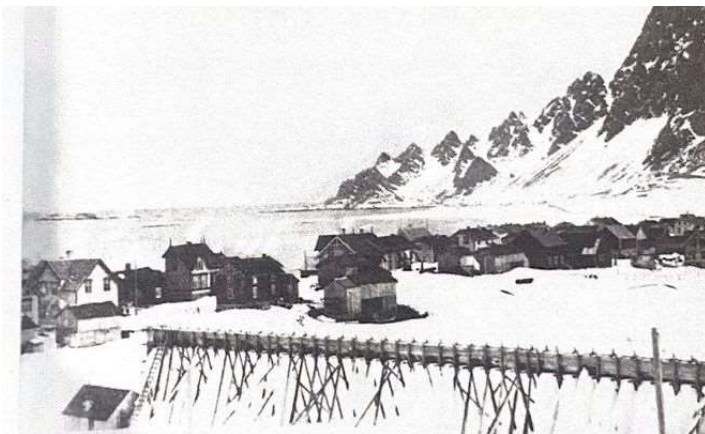
---

<sup>1</sup> Ei slags kjøkenhjelp som stella for fiskarane

(Mikalsen E. M., 2023). Når han var knappe tretten år, i 1928, var han «skårunge». Ein skårunge blir definert som ein førstereise-tur på lofotfisket (Johnsen, 2023). Det er klart at det var eit svært risikofylt virke som 13-åring å vere med ut på fiske på det store, opne hav. Men på Bleik på denne tida kunne om lag alle gutar symje innan dei var fylte ti år. Det var ikkje noko organisert symjeopplæring i landsbyen, men i den store lakseelva var det standard prosedyre at ungane skulle lære seg å symje. Gutane blei plasserte i den djupare delen av elva, i det såkalla «gutebaet» medan jentene var i den grunnare delen, «jentebaet» (Mikalsen I. M., 1996). Og på grunn av dette, kunne mange ungar seinare redde sitt eige liv dersom noko skulle skje på havet.

## 2.3 Vassverket og elektrisitetsverket

Saman med den industrielle revolusjonen kom elektrisiteten til Noreg. Eit av dei største særprega til den vesle landsbyen Bleik og innbyggjarane er deira raske teknologiske utvikling. Bleiksfolket framstår som eit svært framsynt folk, som var opptekne av å henge med i samfunnsutviklinga sjølv om dei låg isolert til. På 1900-talet brukte mesteparten av Noreg si busetjing framleis parafin -og gasslamper og stearinlys. Framleis var elektrisiteten sett på som luksusvare (Energifakta Norge, 2023). Men på Bleik kunne dei allereie i 1904 pryde seg med eit av landets første vassdrivne elektrisitetsverk, «*Bleik Elektricitetsverk*» (Mikalsen I. M., 1996). Boka «*Havet, det e' vårres kornåker*» stadfestar at allereie i 1896 hadde «bleiksværingan» gått saman om å byggje eit vassverk. Husstandane var då så privilegerte at dei hadde springvatn på kran frå og med dette av. Deretter tok dei til å lage elektrisitetsverk drive av vasskraft. Det er vel å merkje seg at elektrisitetsverket blei bygd på dugnad, på det meste av om lag 230 arbeidrar! Det nye elektrisitetsverket forsynte innbyggjarane med elektrisk lys i fjøs, låver og båtnaust i tillegg til gatelys. Dette skulle vise seg å vere det første vassdrivne elektrisitetsverket på landsbygda i Noreg (Kristiansen, 1998). Jamfør Inge var det eit hardt stykkje arbeid, alle husstandane var med å samla inn pengane til lysverket og dei kosta alt sjølv og dei gjorde alt sjølv. Dynamoen til vassverket var ikkje å få tak i i Noreg på denne tida, den kom heile vegen frå Tyskland, medan turbinen til dynamoen kom frå Oslo. Sjølve dugnadsarbeidet blei gjort med ei enkel spade, då grov dei to demningar som skulle regulere vatnet til ei kvar tid. Jamfør Energifakta Norge, var det berre 42 prosent av innbyggjarane i Nordland og Troms som hadde straum i heimane sine i 1945. Dette seier litt om kor tidleg ute landsbyen var.



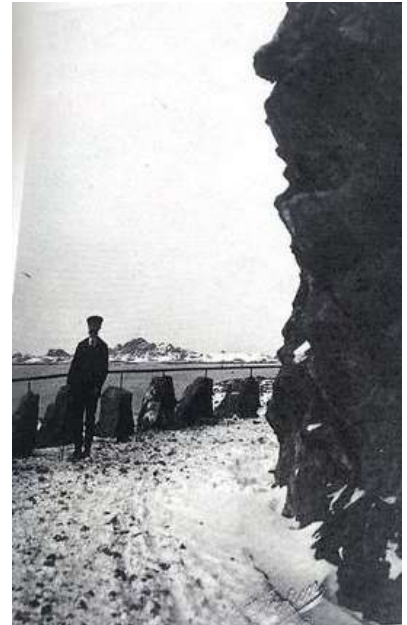
«Bleik elektricitetsverk», 1904. Bilete henta frå "*Havet, det e' vårres kornåker!*"

## 2.4 Vegsambandet som knytta Bleik til omverda

Bleik ligg langs kysten omkransa av fjell på dei tre resterande sidene.

På grunn av dette låg Bleik på mange måtar utanfor omverda, før vegsambandet kom.

Sjøvegen rundt fjellet var den einaste samferdselssambandet dei hadde, med unntak av å gå over fjella, som ofte kunne vere ein risikofylt tur i glatt terreng. Prosessen med eit vegsamband mellom Bleik og Andenes skulle vise seg å ta lang tid. Ideen skulle allereie i 1886 ha vore lufta, i følgje bevarte kommunestyreprotokoller. Etter kvart tok busetjinga saka om vegspørsmålet vidare til Stortinget. Dialogen fram og tilbake med Stortinget om kven, når og korleis dei skulle påkoste dette, skulle bli svært tidkrevjande. Men til slutt gjekk dei driftige kvinnene på Bleik saman om å samle inn pengar til ein veg mellom Bleik og Andenes. Etter at kvinnene hadde samla inn eit par tusen kroner, ga staten endeleg pengar til vegutbygginga . I 1911 starta arbeidet, og i 1918 var det ein vegen mellom tettstadane ferdigstilt (Kristiansen, 1998). I likskap med elektrisitetsverket var det snakk om hardt arbeid her og, med hjelp av hakke, spade, og trillebår som hovudreiskap.



Den første vegen rundt Bleikskleiva. Bilete henta frå (Bleik – en landsby ved havet)

I åra 1917-1918 dobla talet bilar på Andøya seg. I 1913 kjøpte den første mannen på øya seg ein bil og den neste kom til øya i 1917-1918. Den sistnemde var det «Andenes Automobil selskap» som skaffa, dei søkte til kommunen om løyve til å køyre denne på vegane, og i 1919 fekk dei innvilga søknaden. Seinare skulle det kome særskilte reglar for ferdsel på denne vegen frå heradsstyret<sup>2</sup>, med bestemte bruksreglar og forbodstider i kvardagar og heilagdagdar (Solhaug, 2001, s. 92). Det er nødvendig å påpeike at det var ikkje noko «autobahn» som no skulle binde Bleik saman med resten av omverda. I heradsstyret blei det blant anna vedtatt følgjande: «På nevnte strækning må der kjøres langsomt og så forsiktig at Vognen kan stanse Øieblikkelig.» (Solhaug, 2001) .

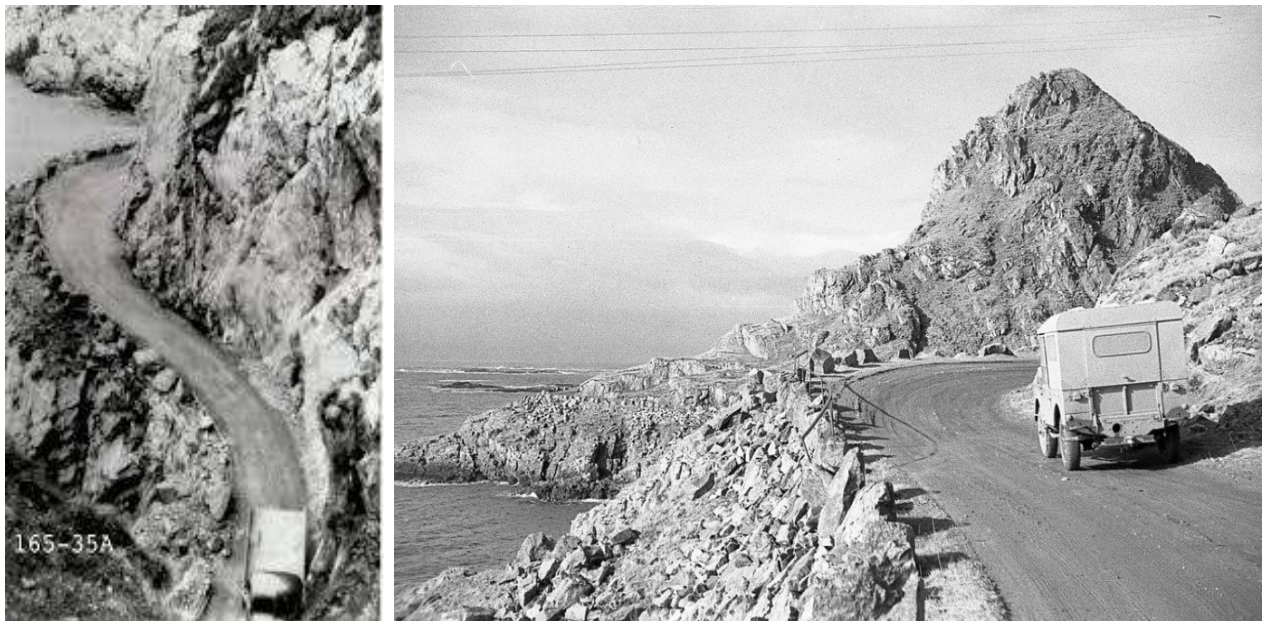
Etter kvart som trafikken på den dårlegstilte vegen eskalerte, måtte heradsstyret atter ein gong tre i kraft. I 1922 sende heradsstyret inn eit innstendig krav, der dei bad myndigheitene om å sørge for at fleire stadar langs vegen skulle bli utbetra, slik at to bilar kunne passere

---

<sup>2</sup> Heradsstyret er det vi i dag kallar kommunestyret

kvarandre. I perioden 1924-29 blei det gjort små utbetringar, og heradsstyret fjerna dei særskilde reglane for ferdsel på vegen (Solhaug, 2001, s. 93). Vegen blei etter kvart ein turistattraksjon, turistar ønskte bilete med dei vakraste bakgrunnar i dei mest ekstreme partia rundt Kleiva<sup>3</sup>.

I ei reportasje i avisa «*Lofotposten*» blei det ein gong skrive «*Har de noengang kjørt Bleiksvegen? Mere imponerende og praktfullt veistykke finnes vel neppe i vårt land. Et glimrende bevis på hvad norsk ingeniørkunst makter å utrette.*» (Solhaug, 2001, s. 93)



Biletet til høgre viser vegen rundt kleiva ovanfrå. Bilete: ([Andøy historielag](#)) Biletet til venstre er tatt i 1955, etter Ein del utbetringar av den første ferdigstilte vegen. Bilete henta frå: ([Digitaltmuseum](#))

---

<sup>3</sup> Kleiv er ein bratt, steinete bakke, gjerne der det går vei. I denne situasjonen er det snakk om kleiva rundt fjellet mellom Bleik og Andenes (Nordbø, 2020).

## 2.5 Moderniseringa av fiskeveret

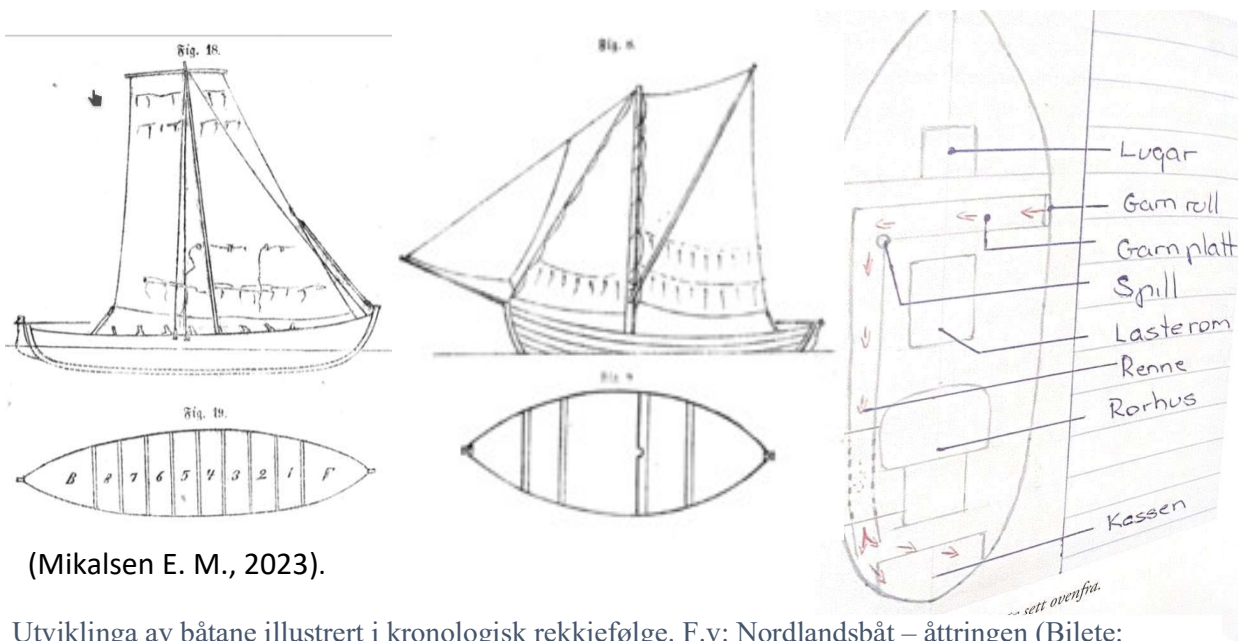
Moderniseringa av fiskebruket skjedde over ei svært kort tidsperiode, sett i historisk samanheng. I tidsrommet frå 1907-1920 steig talet på motoriserte havfartøy på landsbasis frå 700 til 15 000 (Kolle, et al., 2014). Moderniseringa prega også fiskeværet Bleik.

Nordlandsbåten, spesielt åttringen og fembøringen, hadde vore einerådande i Nord-Noreg, men fekk no stor konkurranse mot listerbåten og etterkvart dei første motordrivne båtane. Listerbåtane hadde snesegl og kunne på grunn av dette krysse betre mot vinden. Ein del av listerbåtane hadde også dekk, noko som gjorde at dei var meir praktiske (Larsen, 2019).

Utover tidleg 1900-tall tapte den tradisjonelle nordlandsbåten kampen mot dei motoriserte båtane. Dei motoriserte båtane kunne anten vere opne eller med dekk, og mannskapet kunne både bu og ete i dei. Dei første motorane var to-takts petroleumsmotorar som blei sette inn i listerbåtane og nokre få åttringar. I 1910 kom kravell-båtane, også kalla skøytene, som blei utstyrte med ein kraftigare motor. Utviklinga gjekk raskt, allereie i om lag år 1925 var motorane blitt for gammaldagse og var klare for utskifting (Larsen, 2019). Då blei to-takts motoren det nye og aktuelle. Den første motoriserte båten kom til fiskeværet i 1909 og allereie i 1912 hadde talet auka til 17 motoriserte båtar. Dette peika på at Bleik var i rask utvikling (Solhaug, 2001). Når båtane vart forbetra, kunne bleiksbåtane etter kvart byrje med garndrift, dette gjorde dei omkring 1932. Dei eldre skøytene var for små for garndrifta, skøytene blei difor forlenga med 5-10 fot, slik dei blei opptil 50 fot. To-takts motorane blei for veike for desse forlenga skøytene, og blei no skifta ut med fire-takts motorar (Larsen, 2019).

I Inge sitt yrkesaktive liv som fiskar fiska han på ein stor motorisert trebåt med både dekk og lasterom. Her fiska han i lag med 6-7 andre menn, som budde nær han i den nordre delen av Bleiksgården. Båten fekk namnet «Selma». Inge ga seg som yrkesaktiv fiskar i 1955, og mot slutten av 1950-tallet blei «Selma» seld (Mikalsen E. M., 2023). Eg har ikkje lukkast i å finne skriftlege kjelder som kan stadfeste båtmodell, namn og årstal når det gjeld båten Selma.

I 1937 kom den første sjarken til Bleik, men dei aller fleste sjarkane kom etter krigen, utover 1950-talet. Ein sjark er ein mindre båt på om lag 20-30 fot med ein mindre motor. Sjark var høgst aktuelt på Bleik grunna dei store mengdene sei og skrei i havet, og det blei ei svært lønnsam drift for sjarkfiskarane. I dei beste sjark-åra var det kring 20 sjarkar på **bleik** (Larsen, 2019). På denne tida hadde Inge slutta som yrkesaktiv fiskar, men i 1959 kjøpte han seg eit skråg. Deretter bygde han på skråget med dekk, lugar og styrehus og til slutt stod han att med ein sjark. Han kjøpte ein brukt motor og ei stor seinot. Sjarken døypte han etter sonen sin, Egil, «Motorkutter Egil». Men den brukte motoren skulle vise seg å fungere dårleg, den stoppa nemleg opp fleire gongar ute på havet. Difor selde han sjarken vidare i 1964



(Mikalsen E. M., 2023).

Utviklinga av båtane illustrert i kronologisk rekkjefølge. F.v: Nordlandsbåt – åttringen (Bilete: [Wikiwand](#)), Listerbåten (Bilete: [Lokalhistoriewiki](#)), teikning av ei skøyte sett ovanfrå (Bilete: (Larsen, 2019)s.14)

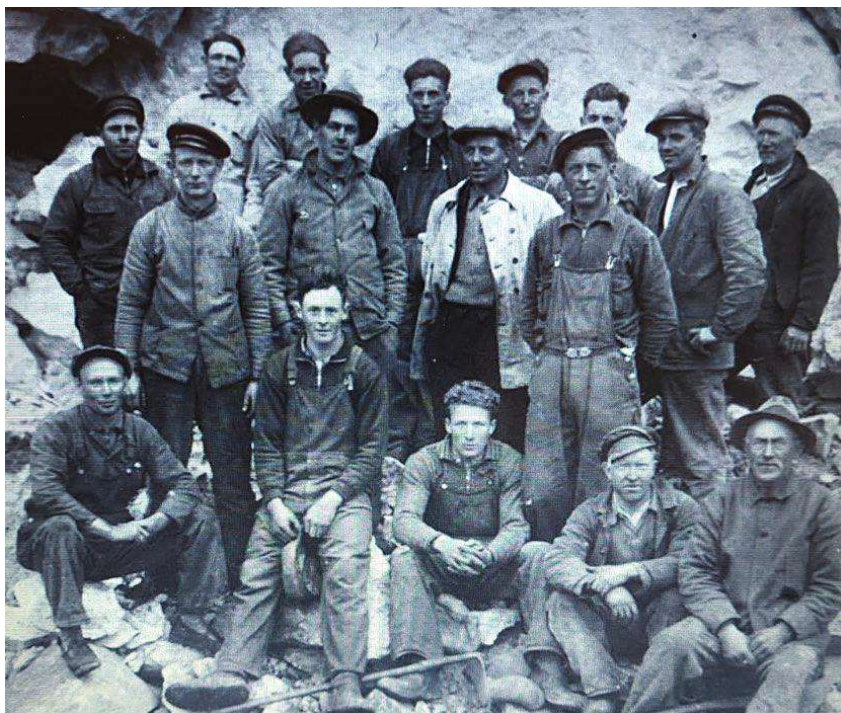


I bakgrunnen av dette biletet ser vi sjarken som Inge bygde sjølv, «MK (Motorkutter) Egil». Bilete henta frå (Landsbyliv – Fiskerian på Bleik – 12. s 27.)

## 2.6 Kampen om hamn

Bleik låg svært gunstig til når det gjaldt fiske, men når det gjaldt hamn til båtane, stod det dårleg til. Kampen på 1900-talet om å få hamn til fiskeværret er noko som er gjennomgåande i landsbyen si historie. Tidlegare kunne dei drage nordlandsbåten opp i fjøra og inn i støene når det var dårleg ver. Men desse nye motoriserte båtane var tyngre, og dei kunne ikkje dragast opp i fjøra. Dette gjorde at behovet for ei ordentleg hamn blei større. Som ei slags mellomløysing vart det bygd tre kaier i det gamle stø-området. Men den 16.januar 1925 skulle det kome ein storm som raserte alt som var av kai, inkludert to forliste båtar. Denne stormen blir kalla Storstormen, og blir rekna som den verste i Bleik si historie. Båtane som var heldige å stå att etter stormen, måtte flyttast til Andenes. Utan kaiene vart Bleik ubrukeleg som fiskevær. I 1925 vart det plutslege kaibehovet oppfylt, og Bleik fekk levert statskaia. I byrjinga av 30-talet skulle også moloarbeidet bli sett i gang. I 1938 stod moloen ferdig, heile 467m long, støypt med fortøyringsringar og trapper. Når Bleik fekk moloen, kan ein seie at dei var over kneika i moderniseringa som fiskevær, det blir rekna som det største kollektive løftet som landsbyen hadde gjort, og det førte til ønska resultat.

Inge var sjølv med på arbeidet med moloen, og det skulle vise seg at han hadde svært mykje kompetanse å bidra med, sjølv om han berre var 23 år. Han var god til å snekre og svært allmenn lært, sjølv om han ikkje hadde gått noko på skule. Ein av ingeniørane som var til stades under molo-bygginga, skal ha gitt Inge eit tilbod om plass på ein ingeniørskule. Denne mannen hevda at han skulle hjelpe han med inntaket på skulen, slik Inge kunne utdanne seg til å bli ingeniør. Men beklageleg måtte Inge takke nei til forslaget. Han måtte bli verande heime for å forsørge for mora og veslesystrene og hjelpe dei med høya. Han var mannen i huset, og hadde difor ikkje moglegheit til å forlate den vesle landsbyen (Mikalsen E. M., 2023).



Arbeidarane under arbeidet med moloen i 1938. Inge sit i midten på nedste rad. Bilete: Lånt av Egil Mikalsen

## 2.7 Andre verdsskrig – seitrane til våpenindustrien

Når den andre verdsskrigen braut ut i 1939, erklærte Noreg seg nøytralt. Men den 9. april 1940 byrja dei tyske troppene å angripe også Noreg. I tidsrommet frå utbrotet 9. april og fram til dei norske styrkane kapitulerte 10. juni, var det mange slag i den nordlege delen av Noreg. Blant anna i Mosjøen, Bodø og Narvik. Det viktigaste slaget i Nord-Noreg blir rekna som slaget om Narvik. Narvik var strategisk viktig for Tyskland grunna utskipinga av jernmalm frå dei nord-svenske gruvene. Denne jernmalmen var viktig for våpenindustrien til tyskarane, og derfor vart det også viktig for dei allierte å hindre transporten av jernmalmen. I slaget om Narvik opererte om lag 10 000 norske soldatar (Sæveraas, 2023).

Når krigen braut ut, førte det til at mange menn som hadde fullført førstegangstenesta blei kalla inn på nytt. Inge var 25 år når krigen braut ut, og hadde avtent eit år i førstegangsteneste i Troms tidlegare. Egil Mikalsen kan stadfeste at Inge var ein av dei som blei innkalla. Han reiste frå familien og kom seg på plass i ein tenesteleir. Eg har ingen kjelder som kan bekrefte kvar han blei sendt til teneste, men truleg var det ein eller anna plass i Nordland. Av ein eller anna uviss grunn vart han sendt heim att til Bleik, etter kort tid i teneste. Den konkrete grunnen blei Inge aldri opplyst om, men det skal ha vorte sagt at dei ikkje hadde bruk for alle dei hadde kalla inn. Inge var svært takknemleg for å få reise heim, spesielt med tanke på at både høya og torva stod for døra heime på Bleik. Jamfør Egil, skal denne hendinga ha blitt skildra av Inge sjølv som «*Om det var ein gong Vår Herre hadde redda han, så var det denne*».



Ein ung Inge i førstegangsteneste. Årstal er ukjent. Bilete: (Lånt av Egil Mikalsen)

Eg har funne lite kjelder som fortel noko om påverknaden den andre verdsskrigen hadde på landsbyen Bleik. Men jamfør Inge sjølv, skulle Bleiksfolket ha tent seg gode pengar gjennom krigen ved sal av seilever. Tyskarane og engelskmennene slåst om å få kjøpe seilever på Bleik. Dei brukte seitrane som låg i levra til å lage stearin, og deretter nitroglyserin. Av dette kunne dei lage sprengstoff til våpenindustrien. Når etterspørselen på seilever vart såpass stor, auka sjølvsgatt prisen som følgje av det. Til slutt heldt dei auksjonar der dei som baud

høgast, fekk kjøpe mest. Eg har ikkje lukkast med å finne skrifteleg kjelder som kan stadfeste at seitrane vart nytta i krigsindustrien, men eg har rådført meg med lærarar som kan stadfeste at dette var reelt for enkelte fiskever kring denne perioden.

## 2.8 Frå fiskar til snekkar

Når Inge var 27 år, i 1942, gifta han seg med bleiksværingen Leikny Henriette Jørgensen (1919-1995). Då flytta Inge inn i Leikny sin barndomsheim, eit par hundre meter bort i gata. Same året fekk dei sin første og einaste son, Egil Mikal, deretter Inger Lovise (1945) og Evelyn Charlotte (1951). Som nemnt tidlegare var Inge tidleg ute i arbeidslivet, og spesielt på fiske. Og dette var primæryrket hans store delar av hans vaksne liv.

Men i 1955 fekk han ei helseplage, som gjorde at etter dette la han yrket som fiskar på hylla. På denne tida vart fyrstikker nytta som øyrepirkarar, og ein dag knakk fyrstikka i to inne i øyret til Inge. Ingen lukkast i å finne att den eine delen av fyrstikka, han vart difor sendt med uuthaldelege smerter til Rikshospitalet i Oslo og derifrå til sjukehus i Sverige. Sonen, Egil, minnst dette svært godt. Inge var nemleg vekke om lag eit trefjerdedels år på sjukehus. Noko som gjorde at kona, Leikny, var åleine som forsørgjar for dei tre små borna. Det er verdt å nemne at på denne tida fanst det ikkje noko som heitte trygdeordningar eller sjukepengar – noko som gjorde at familien stod utan inntekt desse månadane. Heldigvis leid dei inga naud, sidan dei budde i ein landsby med ei utruleg samarbeidsånd. Lokalbefolkninga starta ei innsamling for familien for å sikre seg at dei hadde tilgang på mat.

Når Inge kom seg etter fyrstikkplagene, byrja han som snekkar. Ilag med ein kompis bygde dei to nye hus og restaurerte fleire gamle hus på Bleik. Etter kvart fekk han føre seg at han skulle byggje eit hønsehus på tomte. I 1962 kjøpte han inn omlag 200-300 høns frå Lødingen og starta eggproduksjon. Egga blei selt vidare til andre bebuarar, men sidan hønseføret var såpass dyrt, blei det ikkje store fortenesta. På den tida var det ingen på Bleik som åt kjøttet frå hønene. Det var faktisk svært uvanleg og nærast ei skam å ete høns (Mikalsen E. M., 2023). Derfor var det ikkje noko marknad for å selje noko anna enn egga frå hønene. Etter kvart slutta han med eggproduksjonen, men hønsehuset står framleis den dag i dag.

I 1968 bestemte han seg for å restaurere sitt eige hus. Før hadde huset vore delt i to, liknande to leilegheiter. Men no opna han veggane og lagde eit heilt hus. Alt av arbeidet blei gjort av han sjølv. Han handla inn alt sjølv, og skulle sjølvsga ha alt av nyaste sort på

marknaden, blant anna eterniten. Eterniten fekk sitt gjennombrot i Noreg i 1950. Når Inge investerte i eterniten i 1968 blei det marknadsført som eit perfekt materiale for eit hus i eit vêrhardt klima, og som skulle vare i mange år fram i tid. I seinare tid fann forskarar ut at asbesten i eterniten var kreftframkallande, og eternitproduksjonen i Noreg blei nedlagt i 1978 (Riksantikvaren, 2023). Huset skilde seg ut blant dei andre i garden på grunn av den spesielle beige/brune fargen på eterniten. Heile huset blei då nytt under restaureringa, slik som det framleis står den dag i dag.



Biletet til venstre viser huset i 1973, eit par år etter Inge restaurerte det. Bilete: (Henta frå familiealbum). På biletet i midten og til høgre ser ein huset og hønehuset slik det står i dag. Huset er nærmast identisk slik Inge renoverte det i 1968, med den same eterniten. På nedsida av huset står hønehuset frå 1962.

Som snekkar tente han betre enn som fiskar, noko som gjorde at familien fekk det meir romsleg økonomisk. Egil opplyser om at Inge, som den framoverretta mannen han var, var svært oppteken av å investere i ulike teknologiske nyvinningar som kom på marknaden.

Inge var ein mann av musikalsk interesse, med sans for både song og gitar. Derfor blei ei av dei første investeringane etter yrkesskiftet ein Tandberg lydopptakar med band. Tandbergs radiofabrikk marknadsførte den første norske kommersielle amatørbandopptakaren i 1952 og i dei påfølgjande åra blei dei ein leiande leverandør på verdsbasis av slike produkt (Simonsen, 2023). Denne blei godt brukt på laurdagskveldane etter ei hard arbeidsveke på seks dagar, og spesielt ungane fekk mykje moro med ulike opptak på den.



Tandberg bandopptakar - modell 1958. Det var truleg denne modellen Inge investerte i. Bilete henta frå digitaltmuseum.no

## 2.9 Motoriserte køyretøy kom på marknaden

I 1953 kom det en ny type motorisert køyretøy på marknaden – mopeden. Bakgrunnen til at denne kom på marknaden, var den nye regelen som tillèt å køyre sykklar med mindre enn 50 cm<sup>3</sup> motor utan førarkort (Jærmuseet, 2023). I 1960 investerte Inge i ein moped, jamfør Egil skulle dette vere ein av dei første mopedane som kom til Andøya. Og det var ikkje noko billeg kjøp. Men mopeden skulle vise seg å vere ei svært nyttig investering. Inge fann ut at han kunne nytte den til å køyre tørrhøy med, noko som effektiviserte jordbruksarbeidet. Dei andre på Bleik på denne tida brukte framleis hesten til dette arbeidet. I tillegg til at det var kjærkome for gardsarbeidet, kunne han også nytte den til å reise på lengre turar, til dømes til nærmaste by Sortland, om lag ti mil sør for Bleik. Sonen Egil fekk også nytte av denne.

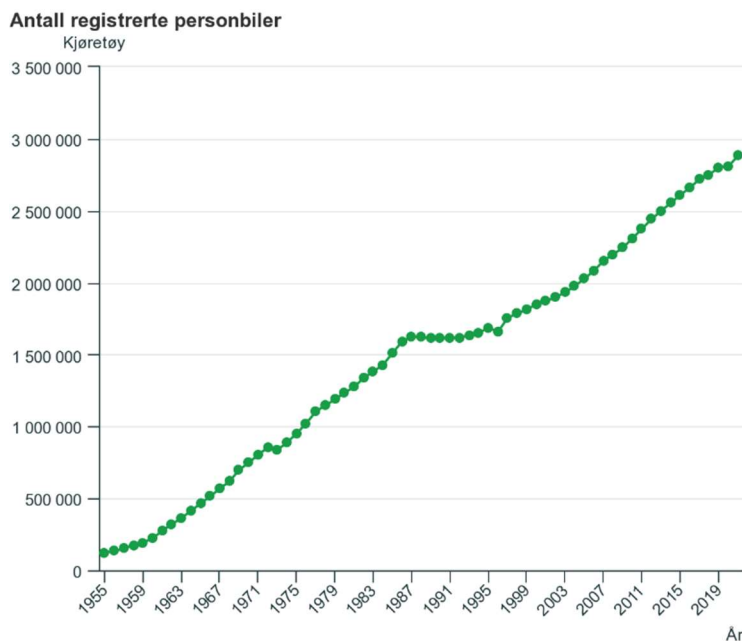
I etterkrigsåra blei mopeden raskt populær, grunna bilrasjoneringa som staten hadde innført. Etter den andre verdskrigen innførte myndigheitene i Noreg kvoteordningar på bilimporten. Det førte til at mange tusen av folk stod i kø for å få kjøpeløyve. I 1950-åra trur ein at berre om lag fire prosent av desse søknadane blei innvilga på landsbasis. Personbilrasjoneringa blei oppheva 1.oktober 1960. Dette førte til ei rask auke i talet på registrerte bilar, og i løpet av perioden 1960-1964 blei talet på personbilar fordobla – til 410 000 personbilar (Statistisk sentralbyrå, 2023).

I 1964 tok Inge sertifikatet, noko som var veldig uvanleg for menn på denne tida på Bleik. Når sertifikatet var i boks, drog han til heilt til Lødingen og kjøpte seg ei brukt stasjonsvogn av merket Skoda (Mikalsen E. M., 2023). Som nemnt tidlegare var mopeden eit godt tilskot til jordbruket, men bilen skulle effektivisere det i endå større grad. Inge selde hesten sin, og frå no av skulle bilen stappast med tørrhøy til og frå høymarka. På grunn av bilen, fekk dei frakta inn høyet på kort tid dersom det skulle byrje å regne. Dette sparte dei for mykje arbeid.



*Bilkjøpet, 1964. Bilete: lånt av Egil Mikalsen)*

På biletet ovanfor ser vi Skoda-en som Inge investerte i. Vel å merke var det ein bruktbil, men det var stor stas å kome heim med den likevel. Det var ikkje noko sjølvfølge for innbyggjarane på Bleik å pryde seg med verken bil eller sertifikat. Inge sin overgang frå hest til moped til bil illustrerer overgangen frå manuelt arbeid til automatisert arbeid godt. Dette er eit godt bilete på moderniseringa av samfunnet, og overgangen frå sjølvbergingssamfunnet til eit samfunn med ein høgare levestandard som følgde med moderniseringa.



Modellen illustrerer auka på talet registrerte personbilar etter bilrasjoneringa blei oppheva i 1960. (Bilparken, Statistisk Sentralbyrå)

## 2.10 Alderdomen - Dei siste åra til Inge

Inge heldt seg i arbeidslivet så lenge som det gjekk. Ut på 1970-tallet byrja han som turguide. Då tok han med betalande turistar ut i plastbåten sin til Bleiksøya, ei fugleøy med yrande fugleliv, spesielt lundefugl. Han skulle visstnok ha vore den første reiseguiden på Bleik, jamfør sonen Egil. Eit par år seinare blei reiseguideyrket ei næring for fleire bleiksværingar. Inge fekk stor glede av å dele all kunnskapen sin med andre, og han fortalde turistane monge historier. Utover 1980-talet blei helsa dårlegare saman med alderen. Høya var eit hardt stykke arbeid, og ikkje noko ein kunne drive utan å vere sprek. Inge heldt fram med høya til om lag midten av 80-talet, og han var ein av dei siste som slutta med det. Dei tre siste sauene blei slakta ein gong på 80-talet. Bilen og moped hadde blitt selt vidare, då dei var veldig godt brukte. Men sjølv om Inge ga seg på høymarka, var han framleis aktiv i heimen. Jamfør Egil, tok han tak i alt som var, og han likte godt å styre på heime. I 1998 blei Inge brått sjuk i arbeidsstigen medan han arbeidde med noko på kjøkkenvindauget. Då hadde det gått hol på ei utposing han lenge hadde hatt på ei blodåre i lyska. Etter dette bar det til sjukehuset, og etter kort tid døydde Inge, 83 år gammal, den 5.juni 1998.



Inge kring 1980-tallet. Inge likte framleis godt å fiske sjølv om det ikkje var primæryrket lenger. Bilete: lånt av Egil Mikalsen.



Eit bilete av Inge tatt på midten av 1990-talet. Bilete henta frå «Bleik – et portrett av ein landsby ved havet»

### 3. SPØKTID-modellen

Inge vaks opp i ein familie der ein måtte arbeide hardt for mat på bordet og for å få hjula til å gå rundt heime. Dette er *sosiale* forhold som påverka livet hans vidare. Bleik var eit egalitært samfunn, eit samfunn der alle innbyggjarar blir rekna som likeverdige og der det er lite skilnad mellom folk. I prinsippet var kvinnene og mennene på Bleik svært likestilte, kvinnene var deltakande blant anna på hesja i høymarka og på torvmyra. Faktisk i følgje Inge sjølv, så var det kvinnene som kommanderte mennene. Det var ikkje noko definert klasseskilje i landsbyen, men somme hadde betre vilkår enn andre når det gjaldt utdanning og liknande. Som nemnt fekk han i 1938 tilbod om ingeniørutdanning, men måtte takke nei til dette fordi han måtte vere heime og hjelpe familien med jordbruk og forsørging.

Dei politiske forholda etter den andre verdskrigen var stort sett stabile. Etter den andre verdskrigen hadde Arbeiderpartiet stort fleirtal på Stortinget, i heile fire valperioder i åra 1945-1961 (Tvedt, Bull, & Garvik, 2023). Arbeiderpartiet stod også sterkt i Nord-Noreg, til dømes i Andøy kommune var det 60,9 prosent av innbyggjarane som stemte Arbeiderpartiet (Polls, 2023). Eg har lite kjelder som fortel noko om korleis Inge stilte seg til politikken, men klassisk sett var det vanleg at bønder stemte på Bondepartiet (Senterpartiet) og arbeidarar i industrien stemte Arbeidarpartiet. Inge var verken rein bonde av yrke eller ein industriarbeidar, men jamfør Egil Mikalsen skal Inge ha vore litt ekstra begeistra for Bondepartiet. Elles kan det verke som at Inge ikkje hadde noko særleg stort politisk engasjement i lokalsamfunnet (Mikalsen E. M., 2023).

Inge arbeidde heile livet med å finne nye måtar å forsørgje familien sin på. Og til tider var det svært dårlege *økonomiske* forhold, til dømes når han låg på sjukehus med fyrstikkplagene sine. Etter kvart innsåg han at han måtte sjå seg om etter nye måtar å livnære seg på, for å få det meir romsleg økonomisk. Når Inge gjekk over til snekkaryrket, fekk familien betre råd og samla sett ein høgare levestandard.

Allereie før Inge vart fødd, var familien privilegerte, med både vatn på kran og elektrisitet i huset, og i løpet av dei første leveåra hans, stod vegsambandet mellom Bleik og Andenes ferdig. Dei hadde altså relativt gode *teknologiske* førsetnader allereie på tidleg 1900-tall..

Vidare er det interessant å sjå på utbetringane av fiskebåtane som skjedde i løpet av Inge sitt yrkesaktive liv. Frå manuell roing i opne nordlandsbåtar til store båtar med dekk og vibrerande motorar. Utbetringa av båtane prega også dei økonomiske forholda. Med betre båtar kunne dei eksperimentere med nye måtar å fiske på, til dømes med garndrift og seifiske med jukse<sup>4</sup>. Når sjarken kom på 1950-talet, førte dette til ein økonomisk oppsving grunna det lønnsame seifiket dei no kunne drive. Betre råd gav moglegheiter for å setje pengane sine inn i dei teknologiske nyvinningane som kom til landsbyen. Den siste halvdel av livet til Inge fekk ein verkeleg sjå resultatet av industrialiseringa. Då hadde han investert i både moped, bil, sjark, bandopptakar og nyrestaurert hus med eternitplater.

Inge hadde trua på at det fanst ei overordna høgare makt, som vaka over menneska. Han hadde stor tru på at ting som skjedde, var fastsett av lagnaden, blant anna heimreisa frå militærtenesta i 1940. Dette er *kulturelle* forhold som påverka hans livssyn. Trua på Vår Herre byrja på rett når han datt gjennom isen medan han leika i hamna når han berre var ni år. Inge blei redda av ei tilfeldig jente, i ettertid peika han på at dette også var ein gong Vår Herre hadde hjelpt han.

I tidsrommet frå 1910-1970 skjedde det store demografiske endringar i landsbyen. Frå om lag 1910 til etter krigen, var det stortid på Bleik når det gjaldt husbygging. Jamfør Inge var ein av årsakene til dette at færre og færre kvinner reiste vekk som tenestejenter no enn før. No var det om lag knappe sju stk. i gjennomsnitt som reiste vekk som tenestejenter og gifta seg, resten blei verande heime og gifta seg med andre bleiksværingar. Folketalet var stigande desse åra. I året 1900 målte folketeljinga at det var 242 busette på Bleik, det neste tiåret hadde det auka til 340, og i 1920 var det oppe i 408. Folketalet steig jamnt med industrialiseringa av samfunnet heilt fram til om lag 1970, før veksten stagnerte. Då målte folketeljinga 563 innbyggjarar (Solhaug, 2001).

Inge var ein svært opplyst mann, til å ikkje ha noko utdanning. Dei munnlege kjeldene mine fortel at han las mykje historiske bøker og hadde særskild god hugs. Han hadde ei stor

---

<sup>4</sup> Fiskereiskap som består av eit snøre med lodd og ein eller fleire knokar.

forteljarglede, han likte å fortelje både barn og barnebarn om livet sitt. Han tok også gjerne ein diskusjon, dersom det skulle oppstå ein. Inge hadde gode kroppslege føresetnader. Spesielt etter militæret var han svært muskuløs. Eit liv fylt med hardt arbeid gav Inge ei god fysisk helse, han var veldig sprek, til og med i dei siste leveåra hans. Dette er *individuelle* faktorar som prega hans liv. Laurdagen var ein spesielt viktig dag i veka. Når laurdagen kom, var alt slitet gløymt, og dei var så blide og hadde det så kjekt når arbeidsveka var over. Sjølv om det hadde vore mykje fattigdom og elendigheit, visste Inge og familien å sette pris på det vesle dei hadde, og dei fine augeblikka blei ekstra verdsette.

## 4. Konklusjon

### Svar på problemstillinga

Så, på kva måte påverka industrialiseringa og utviklinga av samfunnet livet til Inge? Ved å sjå på SPØKTID-modellen ser vi at det var både sosiale, økonomiske, teknologiske, kulturelle og individuelle forhold som påverka Inge og landsbyen Bleik. Store endringar i Bleik sin infrastruktur på 1900-talet som vassverket, elektrisitetsverket og vegsambandet til Andenes, og seinare vegsamband til Stave, påverka Inge ved at han blei fødd inn i ein landsby som allereie var litt føre si tid enn andre tettstadar. Lys og vatn ga Inge sin familie vesentlege betre kår heime enn det hadde vore berre eit knapt tiår tidlegare.

Industrialiseringa vidare på 1950-talet ga Inge nye moglegheiter. No kunne han snekre seg både sjark og hønsehus og seinare når dei motoriserte køyretøya kom til Andøya, gjorde det livet til familien endå meir lettvent. Mopeden og bilen sytte det for at dei fekk det lettare både i jordbruket, men og i det daglege. Køyretøy og betre vegsamband og infrastruktur utover 1960-talet i Nord-Noreg gjorde også at Inge kunne bevege seg utanfor Bleik i større grad enn før. Dei var ikkje like isolerte bak fjella som dei tidlegare hadde vore.

Ein av dei viktigaste endringane for næringa i samfunnet generelt i landsbyen var nok dei teknologiske utbetringane av fiskebåtane i fiskevêret. Fiskarane fekk det frå og med då betre fangst og utbytte, som resulterte i ein betre økonomi. For Inge personleg var det ei stor endring i den daglege økonomien når han byrja som snekkar, då fekk han betre økonomi.

Samarbeidsånda i lokalsamfunnet gjennom alle desse industrielle endringane er interessant å tenkje over. Måten busetjinga samla seg for å hjelpe dei som skulle trengje det, og måten alle bidrog økonomisk og jobba dugnad for å få gjennomført desse kollektive industrielle endringane er utrullege. Dette er noko som ein sjeldan ser i dagens samfunn. Det er klart at desse sosiale forholda rundt Inge hadde stor betydning, i ei tid der mykje endra seg, og det raskt.

Inge likte godt å arbeide, han var ikkje nokon mann som lata seg. Gjennom heile livet hans

synte han ein svært framoverretta tankegang. Han hadde ei stor kjernekompetanse og eit godt vesen, som han kunne nytte i fleire yrker. Eg tenkjer at det er interessant å tenkje over kva Inge kunne ha vore i ei anna tid på ein annan stad. Korleis hadde livet hans utvikla seg dersom forholda i landsbyen hadde vore annleis - kvar kunne han ha enda opp? Det er nærliggjande å tenkje at dersom kåra hadde vore betre heime, kunne Inge kanskje ha fått ei utdanning og levd eit heilt anna liv. Men det var sjeldan noko klaging å høyre over tilstandane som var og som hadde vore. Tilsynelatande var det livet i arbeid som var det gode liv for Inge.

## 5. Kjelder:

- Dørum, K. (2023, Februar 15.). *Den industrielle revolusjonen i Norge*. Henta frå Store norske leksikon: [https://snl.no/den\\_industrielle\\_revolusjon\\_i\\_Norge](https://snl.no/den_industrielle_revolusjon_i_Norge)
- Energifakta Norge. (2023, Februar 15.). *Energiforsyningens utvikling i Norge*. Henta frå Energifakta Norge: <https://energifaktanorge.no/om-energisektoren/energiforsyningens-utvikling-i-norge/>
- Johnsen, J. P. (2023, Feburar 15). *Skårunge*. Henta frå Store Norske Leksikon: <https://snl.no/sk%C3%A5runge>
- Jærmuseet. (2023, Februar 15.). *Tempo motorsykler og mopeder*. Henta frå Jærmuseet: <https://www.jaermuseet.no/samlingar/tempo-motorsykler-og-mopeder/>
- Kolle, N., Hovland, E., Hundstad, D., Haaland, A., Johansen, K. E., Finstad, B. P., & Svihus, Å. (2014). *En næring i omforming*. Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS.
- Kristiansen, R. (1998). *"Havet, det e' vårres kornåker"*. Nordland fylkeskommune: Fotefar mot nord.
- Larsen, H. (2019). Båtenes utvikling på Bleik. *Landsbyliv - Feskerian på Bleik - 2 (Kvinnegruppa - Bleik)*, ss. 12-15.
- Mikalsen, E. M. (2023, Januar 22). (I. Bratteberg, Intervjuar)
- Mikalsen, I. M. (1996). Bleik, et portrett av en landsby ved havet, vol 1. og 2. (R. A. Dava, Intervjuar)
- Nordbø, B. (2023, Feburar 15.). *Kleiv*. Henta frå Store Norske Leksikon: <https://snl.no/kleiv>
- Polls, P. o. (2023, Feburar 15). *Kommunestyreval: Andøy*. Henta frå Port of Polls: <http://www.pollofpolls.no/?cmd=Kommunestyre&kommune=1871>
- Riksantikvaren. (2023, Feburar 15.). *Eternitt på tak og vegg*. Henta frå Bygg og Bevar: <https://www.byggogbevar.no/pusse-opp/tre/artikler/eternitt-paa-tak-og-vegg>
- Rudi, I. B. (2023, Feburar 15). *Den industrielle revolusjonen*. Henta frå NDLA.no: <https://bit.ly/3YMdXmV>
- Sandbu, M. (2023, Feburar 15.). *Da spanskesyken kom til Andøya*. Henta frå Tidsskriftet.no: <https://tidsskriftet.no/2020/03/essay/da-spanskesyken-kom-til-andoya>
- Simonsen, T. (2023, Februar 15.). *Båndopptaker*. Henta frå Store Norske Leksikon: <https://snl.no/b%C3%A5ndopptaker>
- Solhaug, O. (2001). *Bleik - En landsby ved havet*. Bleik vel.

Statistisk sentralbyrå. (2023, Feburar 15.). *Bilen ble allemannseie i 1960*. Henta frå Statistisk sentralbyrå: <https://www.ssb.no/transport-og-reiseliv/artikler-og-publikasjoner/bilen-ble-allemannseie-i-1960>

Sæveraas, T. E. (2023, Feburar 15). *Kampene i Nord-Norge*. Henta frå Store Norske Leksikon: [https://snl.no/kampene\\_i\\_Nord-Norge\\_i\\_1940](https://snl.no/kampene_i_Nord-Norge_i_1940)

Tvedt, K. A., Bull, E., & Garvik, O. (2023, Feburar 15). *Store norske leksikon*. Henta frå Arbeiderpartiet: <https://snl.no/Arbeiderpartiet#-Etterkrigstiden>

Vesterålen Info. (2023, Feburar 15.). *Bleik Skolekrets*. Henta frå Vesterålen Info: [http://www.vesteraalen.info/andoy\\_garder\\_bleik.htm](http://www.vesteraalen.info/andoy_garder_bleik.htm)

## Vedlegg

Kjelde til modell om talet på registrerte personbilar:

<https://www.ssb.no/transport-og-reiseliv/faktaside/bil-og-transport>